

Antonija Mlikota

Odjel za povijest umjetnosti, Sveučilište u Zadru

Otti Berger – hrvatska umjetnica iz Tekstilne radionice Bauhausa¹

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

Predan 20. 7. 2009. – Prihvaćen 20. 9. 2009.

UDK: 7.071:745.52

Sažetak

Rad se temelji na istraživanjima provedenima u Bauhaus-Archiv Berlin, Museum für Gestaltung, Dokumentacija Otti Berger. Autorica donosi nove podatke o životu i radu hrvatske dizajnerice, profesorice na Bauhausovoj školi, Otti Berger. Rođena je u Zmajevcu, koji je danas na području Hrvatske, a u doba njezina rođenja nosio je ime Vörösmart i bio je dio Austro-Ugarske. Iako je imala jugoslavensko državljanstvo, zbog mjesta rođenja često je svrstavaju u mađarske umjetnike. Otti Berger je cijeli svoj profesionalni vijek provela živeći, obrazujući se i radeći u Njemačkoj i drugim europskim zemljama. Ostala je relativno nepoznata našoj stručnoj javnosti. Nakon Kraljevske akademije za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu, školovanje je 1927. nastavila na Bauhausovoj školi u Dessauu. Odslušala je Vorkurs kod Lászla Moholy-Nagya i predavanja kod Paula Kleea i Vassilyja Kandinskog. Nakon toga se upisala u Tekstilnu radionicu Bauhausa u Dessauu, a diplomirala je 1930. godine. Nakon odlaska Gunte Stölzl 1931. Otti Berger je vodila Tekstilni odjel Bauhausa. Kratko vrijeme bila je zamjenica Lilly Reich, koja je preuzela Tekstilni odjel 1932. godine. Nakon odlaska iz

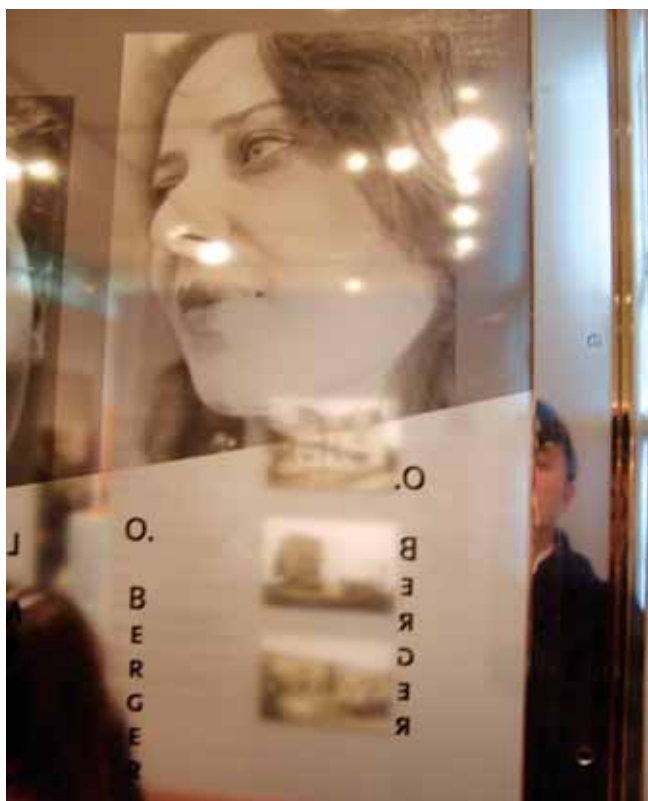
Bauhausa i njegova zatvaranja Otti Berger je otvorila vlastiti Atelje za tekstil u Berlinu. Vrlo uspješno je surađivala s brojnim tekstilnim tvornicama u Njemačkoj, Nizozemskoj i Švicarskoj, koje su proizvodile tekstil po njezinim dizajnerskim i inventivnim rješenjima s oznakom o.b. – Otti Berger. Bila je jedina dizajnerica iz Bauhausa koja je u to vrijeme zatražila i uspjela dobiti zaštitu patenta za svoj tekstil. Jedan patent ostvarila je u Njemačkoj, drugi u Engleskoj a treći, koji je predan u Njemačkoj, nikada nije odobren. Zbog svog židovskog podrijetla bila je prisiljena zatvoriti tvrtku jer je 1936. dobila zabranu rada. Iako je većina profesora s Bauhausa, uključujući i njezina zaručnika arhitekta Ludwiga Hilberseimera, uspjela dobiti vizu i otići u Ameriku, Otti Berger to nije uspjelo. U više kraćih navrata živjela je u Londonu, ali se tamo nije uspjela trajno zaposliti. Godine 1938. vratila se u Zmajevac, gdje joj je živjela obitelj. Nakon toga očito više nije uspjela napustiti Jugoslaviju. U travnju 1944. deportirana je s obitelji u Auschwitz, gdje je i umrla.

Ključne riječi: *Otti Berger, Tekstilna radionica, Bauhaus, 20. stoljeće, tekstilni dizajn, tekstil, Dessau, Berlin*

Otti Berger je ime koje je tek djelomično istraženo unutar hrvatske povijesti umjetnosti.² U Enciklopediji hrvatske umjetnosti o Otti Berger nema ni spomena dok svi važniji autori koji se bave problematikom Bauhausa ovoj talentiranoj studentici a kasnije i profesorici na istoj školi posvećuju ozbiljnu pažnju. Svi relevantni presjeci razvoja tekstila i tekstilnog dizajna u dvadesetom stoljeću nezamislivi su bez spomena imena Otti Berger. U Bauhaus-Archiv Berlin, Museum für Gestaltung, čuva se velik broj dokumenata, brojne fotografije, osobna i poslovna pisma, uzorci tekstila, studije, nacrti, skripte za predavanja, eseji, promišljanja o umjetnosti i drugi materijalni dokazi o životu, stvaranju, inovacijama i djelovanju ove nadarene i produktivne dizajnerice proizašle iz Bauhausove škole. Na ulasku u sam Muzej Bauhausa u Berlinu nalazi se veliki pano s fotografijama profesora, a prvo lice i ime koje ćete ugledati upravo je Otti Berger (sl. 1).

Ukratko bismo je mogli opisati kao energičnu, talentiranu i vrlo dojmljivu osobu, koja je svojim umjetničkim talentom,

ambicioznim radom, tehnološkim i dizajnerskim rješenjima zauzela važno mjesto u povijesti tekstilnog dizajna, Bauhaus škole ali i razvoja europske umjetnosti u prvoj polovici dvadesetog stoljeća. Rodila se 4. 10. 1898. u mjestu Zmajevac odnosno Vörösmart³ u Baranji, koje je u vrijeme njezina rođenja bilo u sklopu tadašnje Austro-Ugarske. Kako se za mjesto rođenja navodi Vörösmart, mađarski naziv za Zmajevac, ne čudi što ju pojedini autori svrstavaju među mađarske umjetnike iz doba avangardi u srednjoeuropskoj umjetnosti.⁴ U matičnom listu Kraljevske akademije za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu, koju je pohađala od 1922. do 1926., Otti Berger navodi kako želi postati slobodni umjetnik. Pod rubrikom bilješke Otti Berger je napisala: »Pošto slabo čujem i slabo govorim hrvatski, molim da se kod ispita poslužim njemačkim jezikom.«⁵ Očito je Otti Berger odlično govorila njemački jezik, što joj je kasnije bila prednost u daljnjem školovanju i radu u Njemačkoj. Došavši u Bauhaus u Des-

1. Pano s prikazom nastavnika na Bauhausu, prva gore desno je Otti Berger, Bauhaus Archiv / Museum für Gestaltung Berlin (foto: M. Buljan)

Chart with names and photos of Bauhaus professors, first on the top right is Otti Berger, Bauhaus Archiv / Museum für Gestaltung Berlin, photo by M. Buljan

sau, Otti Berger se dosta brzo uklopila u novu zajednicu, što potvrđuju riječi Ise Gropius, supruge direktora škole Waltera Gropiusa, koje je zapisala u svoj dnevnik na Božić 1926. godine primjećujući »kako će s Krajewskim i gospođicom Berger napraviti jednu lijepu autoturu«. ⁶

Ona je došla na Bauhaus, kako smo već spomenuli, sa solidnim obrazovanjem za djevojku u to vrijeme, no na Bauhausu su svi studenti počinjali od početka, pa je tako i Otti Berger

2. Otti Berger, bilježnica s predavanja Paula Kleea i uzorci materijala iz Bauhauusa Dessau, Bauhaus Archiv / Museum für Gestaltung Berlin (foto: M. Buljan)

Otti Berger's notebook from Paul Klee's class and textile samples, Bauhaus Archiv / Museum für Gestaltung Berlin, photo by M. Buljan

3. Potvrda o upisu Otti Berger na Bauhuas Dessau, Bauhaus Archiv / Museum für Gestaltung Berlin (foto: M. Buljan)

Confirmation letter for Otti Berger's enrollment to Bauhaus school, Bauhaus Archiv / Museum für Gestaltung Berlin, photo by M. Buljan

upisala najprije *Vorkurs* kod Lászla Moholy-Nagya, ali i predavanja kod Paula Kleea i Wassilyja Kandinskog (sl. 2).

Vorkurs, koji su vodili László Moholy-Nagy i Josef Albers, uključivao je u osnovama učenje Johannesa Ittena. Uz to je Moholy-Nagy pridodao vizualnu, osjetilnu dimenziju i pitanje organizacije u prostoru, što pokazuje rad Otti Berger *Tasttafel aus Fäden* iz 1927./8. godine, ⁷ jednako kao i njezina dva izgubljena rada iz 1927., ⁸ koji su bili vježbe s materijalima iz *Vorkursa* (sl. 3).

Poticanje na kreativnost i eksperimentiranje očitovalo se i u tekstilnoj radionici Bauhauusa. Razvijene su nove vrste tekstila, nastale miješanjem s umjetnim materijalima, ⁹ koje su imale posve nove, dotad nepoznate kvalitete u proizvodnji tekstila. U eksperimentiranju s novim materijalima, ali i s njihovom primjenom u umjetničkom stvaranju novih predložaka svakako je prednjačila Otti Berger. ¹⁰ Izumi koje je Otti Berger primijenila na materijale koje će, kako je vri-

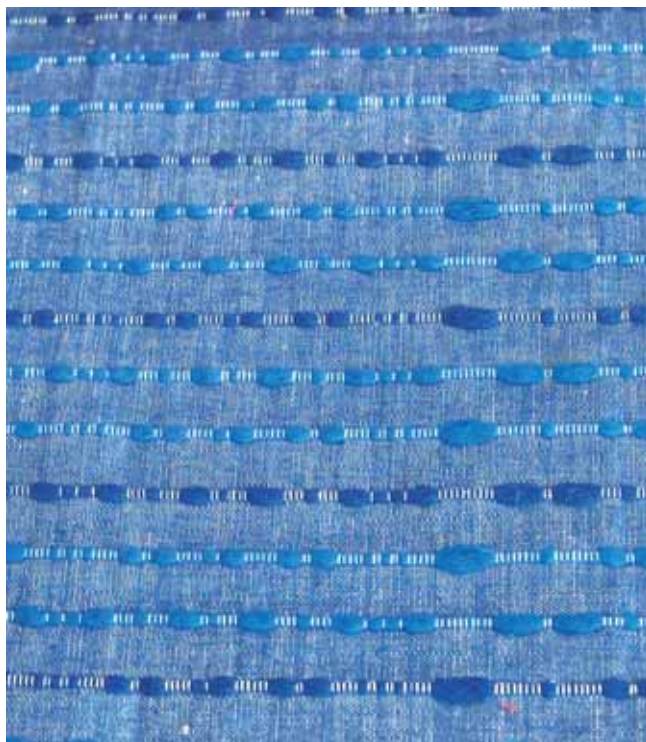
4. Pripreme za predavanja i uzorci raznih tkanina Otti Berger, Bauhaus Archiv / Museum für Gestaltung Berlin (foto: M. Buljan)

Worksheets, preparations for Lectures, fabrics samples and fabrics tests Bauhaus Archiv / Museum für Gestaltung Berlin, photo by M. Buljan

jeme pokazalo, i uspješno prodavati, izravna su posljedica pedagoških premisa obrazovanja studenata na Bauhausu. Cilj vježbi bio je spoznati sve karakteristike pojedinog materijala, njegove krajnje granice u primjeni, mogućnosti u dizajnu, ali i korelaciju s drugim zadanim materijalima. Radionica postaje laboratorij, a Otti Berger je takva istraživanja prakticirala cijeli život. Na svom mehaničkom stroju izvodila je testove s raznim materijalima, ispitivala je i njihove mogućnosti u industrijskoj proizvodnji. Uz ustaljene materijale koji se upotrebljavaju u tkanju počele su se uvoditi i umjetne tvari, koje su poboljšavale njihovu čvrstoću, trajnost ali i spektar mogućih namjena takvih materijala. Samo tržište tekstilne industrije sve se više širilo, ali su se i povećavali zahtjevi za novim, dugotrajnijim, otpornijim i perivim materijalima. U Bauhausovu Archivu u Berlinu postoje sačuvane brojne studije, nacrti i predloži za nove uzorke, kao i pripreme za predavanja i rad sa studentima koje je izradila Otti Berger (sl. 4). Osim što se često bavila tehnološkim pitanjima, Otti Berger je ozbiljno studirala boje i oblike i njihov međuodnos u kreiranju novih dizajnerskih rješenja. Većina uzoraka na kojima je radila bili su namijenjeni industrijskoj proizvodnji, ali su u maniri svih stručnjaka proizašlih iz Bauhausa nužno značili i umjetničko oblikovanje. Novo tržište i novi klijenti tražili su nove, izdržljivije materijale, koji su u isto vrijeme trebali zadovoljiti i sve više estetske kriterije tržišta. U dizajnu tekstila namijenjenog industrijskoj proizvodnji također se uzimalo u obzir svjetlo i zvuk te njihova upotreba u kontekstu refleksije i zvučne izolacije.¹¹ Svi navedeni eksperimenti doveli su do sjajnih rezultata i znatnog napretka u izradi tekstilnih materijala namijenjenih opremanju namještaja, sjedala u prijevoznim sredstvima, oblaganju zidova i draperijama.

Osim umjetničkom oblikovanju, znatna se pažnja posvećivala i sistematizaciji proizvodnog procesa, ali i mogućim novim rješenjima, kako u kombinaciji raznih materijala u tkanju, tako i u načinu njihove izvedbe u proizvodnji. Težilo se što većoj racionalizaciji proizvodnje, gdje su došle na svoje već spomenute vježbe Josefa Albersa. Cjelokupno oblikovanje u Bauhausu doživjelo je velik preokret pod geslom ujedinjenja umjetnosti i tehnologije, odnosno sretnog spoja umjetnosti i industrijske proizvodnje.

Likovno oblikovanje Otti Berger mijenjalo se tijekom razvojnih faza njezina umjetničkog i profesionalnog usavršavanja. Inicijalna ideja Bauhausove škole najprije je bila pod velikim utjecajem pokreta *Arts and Crafts*, ali i ekspresionizma, konstruktivizma, De Stijla i apstraktne umjetnosti kao glavnih odrednica kreiranja umjetničkog oblikovanja u Bauhausu. Njezin rani rad *Tepih za djecu* iz 1929., koji je dio stalnog postava Bauhausova Archiva u Berlinu, Museum für Gestaltung, u likovnom smislu ocrta osnovne principe učenja Bauhausa. Jednostavni geometrizirani, isprugani i cig-cag oblici uz varijacije osnovnih boja vidljivi su utjecaj *Vorkursa* i eksperimentiranja s materijalima, bojama i oblicima koji je Otti Berger polazila ranije. Ono što je također vidljivo u mnogim drugim radovima naglašeni je kontrast u materijalima ali i bojama i oblicima što je izravan utjecaj učenja i vježbi Johanna Ittena na samim počecima Bauhausa, koje je na određeni način bilo polazna premisa bauhausovskih teorija.

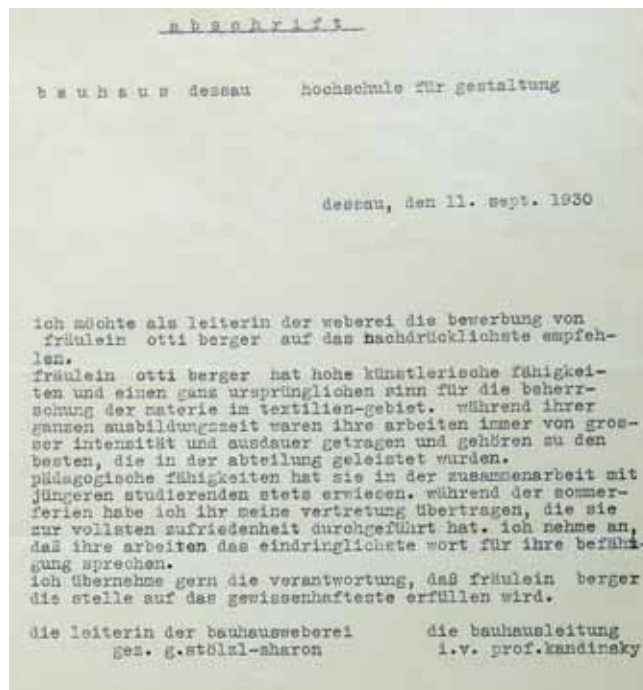

5. Jedan od tekstila Otti Berger, Bauhaus Archiv / Museum für Gestaltung Berlin (foto: M. Buljan)

One of the Otti Berger's textiles, Bauhaus Archiv / Museum für Gestaltung Berlin, photo by M. Buljan

Tekstil se, što je vidljivo i na ovom primjeru, sve više komponira kao slika. Kasniji radovi Otti Berger sve više odmiču od početnih odrednica, te kroz razvoj osobnog stila odražavaju i akumulirano znanje i iskustvo. Utjecaj Paula Kleea i njegova učenja bio je vidljiv i u tekstilnoj radionici (sl. 5) Trakasti dizajn, stupnjevanje iste boje ili jednostavne trake različitih boja prepoznatljiv su i izravan utjecaj toga umjetnika u tekstilnom dizajnu Bauhausa. Dizajnerska rješenja Otti Berger u sebi nose i zamjetne elemente narodnih nošnji i tkanja tekstila u Baranji, u kojoj je odrasla, a za što je već u ranijoj dobi pokazivala zanimanje.¹² Sve promjene u učenjima i pojedinim utjecajima vidljive su i u promjeni dizajna, od već spomenutih osnovnih boja i oblika, preko prugastih uzoraka i stupnjevanja boja pod utjecajem Paula Kleea do apstraktnih formi Wassilyja Kandinskog i Lászla Moholy-Nagya te do pitanja zvuka i refleksije na području upotrebe tekstila. Radi otkrivanja novih, kvalitetnijih rješenja studenti su eksperimentirali s umjetnim materijalima, celofanom, metalnim nitima u kombinaciji s pamukom, vunom, svilom i lanom. Nakon završetka trogodišnjeg školovanja u Bauhausu svaka je studentica mogla samostalno voditi cjelokupni proces proizvodnje tekstila, od dizajniranja i bojenja do tkanja.

Mnogi su studenti Bauhausa poput Otti Berger bili ne samo angažirani oko dizajnerskih, estetskih rješenja, nego su se na temelju poznavanja proizvodnog procesa, koje su stekli obrazujući se na Bauhausu, brinuli o organizaciji rada i tehnologiji izrade.

6. Preporuka za novu voditeljicu Tekstilne radionice Otti Berger, koju su poslali Gunta Stölzl i Wassily Kandinsky, Bauhaus Archiv / Museum für Gestaltung Berlin (foto: M. Buljan)

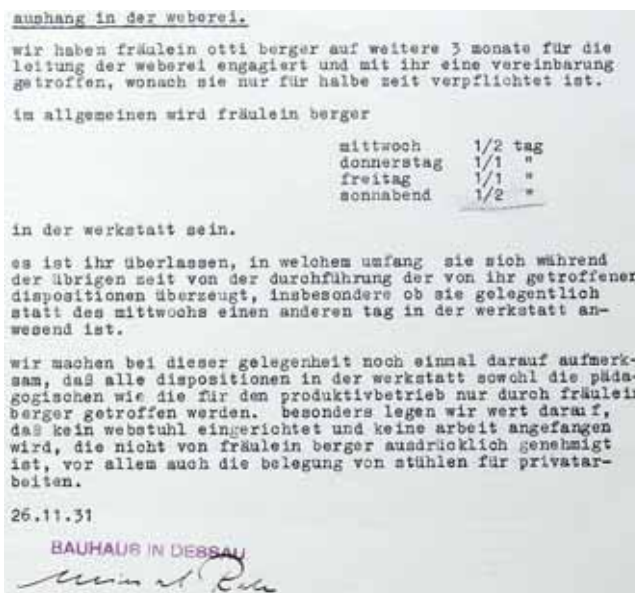
Gunta Stölzl's i Wassily Kandinsky's Recommendation letter for Otti Berger's takeover on management of the Textile workshop, Bauhaus Archiv / Museum für Gestaltung Berlin, photo by M. Buljan.

Otti Berger imala je podršku kolega, bila je omiljela, kao što piše Stanislav Vinaver¹³ nakon svog posjeta Dessauu i školi Bauhaus. Često su je oslovljavali s Otti ili Ottika, a rijetko frau Berger, kako je bilo uobičajeno. Iako je bila nagluha i čitala je s usana, Otti Berger je voljela plesati, živjeti i aktivno je sudjelovala u životu Bauhausove zajednice.¹⁴ Vinaveru je u intervjuu izjavila: »Nijemci nemaju onaj osjećaj za boje kao mi na Balkanu. Ima nešto neobično na Balkanu, što nije došlo do izražaja jer nije imalo na raspolaganju tehniku u našoj zemlji.«¹⁵ Pričala mu je o svojim putovanjima. O svom ekstatičnom raspoloženju i pored slabog sluha, o traženju opipljivih značenja preko materije, preko života shvaćena oštrije, opipljivije. Navodi kako joj je čulo opipa postalo gotovo duhovno, duhovno iskustvo za »najtananije« doživljaje i ideje.

Kada je Gunta Stölzl odlučila napustiti Bauhaus, osobno je preporučila Otti Berger za svoju nasljednicu.¹⁶ Tu preporuku, koju su poslali Upravi Bauhausa, potpisali su zajedno Gunta Stölzl kao voditeljica Odjela za tekstil i Wassily Kandinsky u ime vodstva škole. U preporuci se navodi da Otti Berger »ima visoke umjetničke sposobnosti i besprijekoran smisao za vladanje materijalima u području tkanja«. Dalje navode kako je uvijek bila među najboljima i da posjeduje velike pedagoške sposobnosti, koje je razvila u dosadašnjem radu s mlađim studentima. Gunta Stölzl u pismu preporuke za

posao ističe kako je tijekom ljetnih praznika dala sve upute Otti Berger za preuzimanje vodstva Tekstilnog odjela i da u potpunosti preuzima odgovornost za njezino imenovanje. Tu preporuku Gunta Stölzl i Wassily Kandinsky obrazložili su rečenicom: »Njezin rad dovoljno govori o njezinim sposobnostima...« Očito je Otti Berger osim svoje omiljelosti u Bauhausovoj zajednici, imala i velik kredibilitet kod svojih kolega u stručnom i umjetničkom pogledu.¹⁷ (sl. 6) Njezino službeno imenovanje nasljednicom Gunte Stölzl, prve i jedine članice Vijeća majstora, nikada nije službeno potvrđeno iako je radila taj posao. Tadašnji direktor Ludwig Mies van der Rohe sklopio je s Otti Berger ugovor o radu na određeno vrijeme.¹⁸ Tim se dopisom prijašnji jednomjesečni ugovor produžava na još tri mjeseca, a direktor škole naglašava kako se sve vezano uz Tekstilnu radionicu može izvoditi samo i isključivo uz odobrenje gospođice Otti Berger. Nadalje navodi kako je ona odgovorna za pedagoški i stručni rad, kao i to da se u Tekstilnoj radionici ništa ne smije započeti bez njezinog odobrenja. Iako se u tom službenom dopisu navodi da ju se angažira za »vodstvo Tekstilne radionice«, sama Otti Berger u životopisu, koji se odnosio isključivo na njezinu profesionalnu karijeru, navodi da je od 1931. do 1932. radila kao zamjenica voditeljice Tekstilne radionice u Dessauu.¹⁹

Gunta Stölzl školu je napustila pod velikim pritiskom. Zbog njezine udaje za židovskog arhitekta Arieha Sharona i gubitka njemačkog državljanstva postala je meta čestih kritika, a nije joj išlo u prilog ni to što je postala majka. Čak su joj na vratima nacrtali kukasti križ.²⁰ Bauhausov časopis posvetio joj je cijeli broj. Josef Albers pisao je Otti Berger u Baranju te tražio i njezin prilog specijalnom izdanju. Njezin tekst na kraju ipak nije uvršten u taj broj.²¹ Gunta Stölzl je napustila Bauhaus u listopadu 1931., a dizajnerica Lilly Reich preuzela je vodstvo Odjela početkom 1932. Očito je u tom periodu Otti Berger zapravo samostalno (neki autori navode: uz Anni Albers) vodila Tekstilnu radionicu. Zašto joj Mies van der Rohe nije ponudio stalno mjesto u statusu »majstora«, ostaje otvoreno pitanje, a nekoliko se odgovora nameće samo po sebi. Jedan od razloga može biti sve veći pritisak na školu zbog optužbi da je ljevičarska i anarhistička, zbog čega je u konačnici i prethodni direktor Hannes Meyer napustio Dessau. U tom duhu postavljanje žene židovskog podrijetla na mjesto profesora što ga plaća njemački narod sigurno ne bi išlo u prilog pokušajima Ludwiga Miesa van der Rohea da školi vrati dobar glas, te da ostvari poslovni zaokret i poboljšanje odnosa s gradskom i regionalnom vlasti. S druge strane, iako priznata i uspješna dizajnerica, Lilly Reich bila je i dugogodišnja životna partnerica Ludwiga Miesa van der Rohea. U svakom slučaju, pravo direktora je bilo da odluči o angažiranju zaposlenika. Ali razlog sigurno nije bio stručnost i talent Otti Berger jer su joj upravo Ludwig Mies van der Rohe i Lilly Reich ponudili nastavak suradnje u Tekstilnoj radionici na pedagoškim i organizacijskim zadacima i na razvoju novih dizajnerskih rješenja na području tekstila kao i suradnju na vanjskim narudžbama.²² (sl. 7) Kada se zbog sve većih pritisaka radikalne desnice Bauhaus u Dessau zatvorio, Ludwig Mies van der Rohe pokušao je školu preseliti u Berlin i u nedostatku državne novčane potpore oformiti privatnu

7. Potvrda o zaposlenju Otti Berger, koju je potpisao tadašnji direktor Bauhausa Mies van der Rohe, Bauhaus Archiv / Museum für Gestaltung Berlin (foto: M. Buljan)

Confirmation letter for Otti Berger's employment on Bauhaus school, Bauhaus Archiv / Museum für Gestaltung Berlin, photo by M. Buljan

instituciju. Mies van der Rohe kao direktor Bauhausove škole u Dessauu poslao je 24. 8. 1932. službenu obavijest o zatvaranju škole svim suradnicima, uključujući i Otti Berger.²³ U dopisu navodi kako će pokušati otvoriti Školu na drugoj lokaciji, te da će ih izvjestiti o rezultatima do sredine rujna. Nedugo nakon otvaranja u Berlinu Škola je doživjela upad policije, premetačinu i privođenje studenata. To je bio službeni kraj Bauhausove škole u Europi. Bauhaus je 1933. trajno zatvoren, a već u sljedećim godinama dobar dio profesora i studenata raselio se diljem svijeta bježeći pred nacističkim režimom i sve nedvojbenijim ratom. U toj nezavidnoj situaciji našla se i Otti Berger. Osim nepovoljne okolnosti svoga podrijetla, spola, gubitka posla, trajnog raseljenja većine prijatelja i suradnika, ni uvjeti rada u tekstilnoj branši nisu bili povoljni za nju. Tekstilni su dizajneri u to vrijeme bili anonimni i kada bi jednom njihov rad dospio u proizvodnju, postajao bi proizvod tvrtke koja ga proizvodi, a svaka veza s dizajnerom tu bi završavala. Ono što je Otti Berger pokušala i začuđujuće uspjela jest uspješno etabliranje vlastitog imena i zaštita prava na vlastita dizajnerska rješenja.²⁴ To što je bila žena, strankinja i još židovskog podrijetla koja pokušava izboriti priznanje za sebe kao dizajnera i inovatora u inače anonimnoj muškoj branši, začuđujuće je hrabro, pogotovo ako se uzme u obzir izrazito nepovoljna politička situacija u Njemačkoj.

Izgleda da je još u Bauhausu Otti Berger uvidjela važnost verifikacije autorskih prava. Prema dostupnoj dokumentaciji sve češće se povlačilo pitanje autorstva na pojedinim mustrama u Tekstilnoj radionici, a s druge strane brojne su tkanine ostale nepotpisane, anonimne, iako su se godinama proizvodile. I sama Otti Berger našla se u sukobu s Ilse Voigt

8. Dokument o zaštiti patenta Otti Berger za Möbelstoff – Doppelgewebe, Bauhaus Archiv / Museum für Gestaltung Berlin (foto: M. Buljan)

Patent Certificate on the design of her fabric Möbelstoff – Doppelgewebe, Bauhaus Archiv / Museum für Gestaltung Berlin, photo by M. Buljan

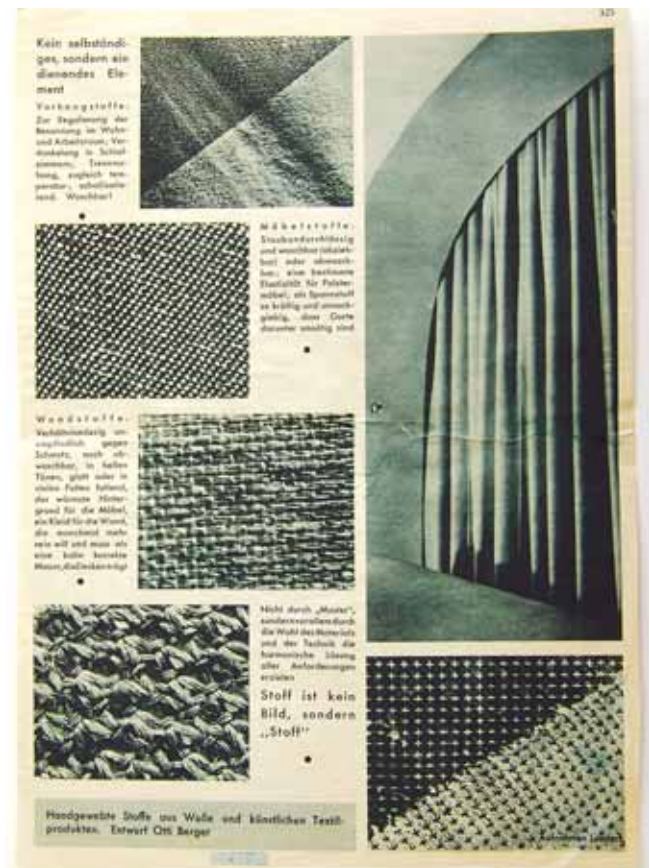
9. Katalog uzoraka tkanine Möbelstoff – Doppelgewebe koja ima oznaku o. b. (Otti Berger) i označena je kao zaštićeni patent, Bauhaus Archiv / Museum für Gestaltung Berlin (foto: M. Buljan)

Pattern book for the fabric Möbelstoff – Doppelgewebe, with her trademark o. b. (Otti Berger) and patent protections, Bauhaus Archiv / Museum für Gestaltung Berlin, photo by M. Buljan

oko prava na mustru i autorski honorar.²⁵ Vjerojatno je već tada shvatila važnost povezivanja imena s vlastitim dizajnom. Iako se u Bauhausu zagovarao kolektivni rad, pogotovo u vrijeme Hannesa Meyera, a samim time i potencijalna anonimnost, umjetnicima to zapravo nije odgovaralo. Poučena tim iskustvima, uz dovoljno hrabrosti i upornosti Otti Berger zatražila je zaštitu patenta najprije u Njemačkoj, a zatim i u Engleskoj. Nevjerojatna je zapravo količina prepiske koju ju vodila, bilo sama ili preko svog odvjetnika, s uredima za patente. Iako su odugovlačili s patentiranjem njezinih novih tkanina, uz minimalna objašnjenja, Otti Berger je ipak na kraju uspjela, službeno je najprije zaštitila svoj izum *Möbellstoff – Doppelgewebe*.²⁶ (sl. 8) Iste godine kada je ostvarila svoj prvi patent, Otti Berger je u Berlin-Charlottenburgu otvorila: *otti berger atelier für textilien, stoffe für kleidung und wohnung möbel-vorhang – wandstoffe bodenbelag*.²⁷

Već je do tada ostvarila zapaženu karijeru. Osim suradnje u Bauhausu i sudjelovanja u njihovim narudžbama, samostalno je surađivala s nekoliko velikih tvornica tekstila. Najprije 1931. kao umjetnička suradnica za tvrtku Fischer&Hoffmann

i Baumgärtel&Sohn u Zwickauu, zatim kao umjetnička savjetnica za Websky, Hartmann&Yiesen u Wüstewaltersdorfu kod Breslaua. Uspješno je surađivala i sa švicarskom tvrtkom Wohnbedarf AG Zürich 1933., a godinu dana kasnije zajednički su dizajnirali i opremili veliki projekt Kino-kazalište-restoran u središtu Züricha. Iste je godine Otti Berger imala izložbu vlastitih dizajnerskih tkanina u poznatoj trgovini tekstila u samom središtu Züricha. Tkanine koje je dizajnirala Otti Berger privlačile su dosta pažnje stručne javnosti, pa su tako vodeći časopisi, poput prestižnog berlinskog časopisa »Der Kolekcionar«, objavljivali članke i fotografije njezina tekstila. U vrlo kratko vrijeme, karijera Otti Berger dobro je krenula u poslovnom smislu, posebice nakon zaštite patenta. U to vrijeme započinje suradnju i s nizozemskom tvrtkom *De Ploeg* u Bergejiku. Za njih je razvila posve nove tkanine. Tvrtka *Schriever&Co, Rosshaar-weberai* u Drezdenu 1935. počinje proizvoditi patentiranu tkaninu *Möbellstoff – Doppelgewebe* (sl. 9). Ta se tkanina osim dobrim dizajnom, i velikom paletom boja isticala i velikom izdržljivošću, otpornošću na habanje, mogućnošću pranja,

10. Uzorci raznih tkanina Otti Berger, Bauhaus Archiv / Museum für Gestaltung, Berlin (foto: M. Buljan)

Samples of different Otti Berger's textiles, Bauhaus Archiv / Museum für Gestaltung Berlin, photo by Mario Buljan

što ju je činilo prikladnom za namještaj, ali i za potrebe javnih prijevoznih sredstava. U jesen te godine počinje suradnju i sa švicarskom tvrtkom *Palag A. G.* iz Züricha. Pisala je stručne oglede o arhitekturi i tekstu, namještaju, estetici, suvremenoj ulozi tekstila²⁸ (sl. 10), o boji, teksturi, strukturi, kvaliteti, izradi. Sjajna karijera Otti Berger naglo se prekida jer je kao strankinja i nearijevka dobila zabranu rada. Prije toga joj je odbijeno zatraženo članstvo u Carskoj komori likovnih umjetnosti Saveza njemačkih umjetničkih obrtnika. Ni pred tom zaprekom nije odmah posustala, te je vodila brojnu prepisku s Komorom. Zahtjevu za članstvom priložila je životopis, četiri fotografije svojih radova da im posluže za orijentaciju i procjenu pri donošenju odluke o njezinu članstvu i procjeni njezinih sposobnosti.²⁹ Kao i mnogi Židovi, pokušala je dokazati da je plaćala crkveni porez. Tražila je još vremena jer potrebne dokumente, kako je navela, zbog odsutnosti iz domovine nije mogla odmah nabaviti. Ta se prepiska vodila više od četiri godine. U jednoj

njezinoj izjavi, poslanoj Financijskom uredu – Odjelu za crkveni porez u Berlinu, navodi da se njezin izlazak dogodio prije sedam godina u njezinoj domovini na pismeni zahtjev, ali da potrebnu dokumentaciju nažalost ne može pribaviti.³⁰ Iz dokumentacije se vidi da se na razne načine pokušavalo osporiti njezin ostanak u Njemačkoj i nesmetani rad. Uz potvrde o prihodima, plaćenim porezima, izvorima financiranja, izjavu Jugoslavenskog konzulata, od nje se tražila i potvrda da ona ili članovi njezine obitelji nisu sudjelovali u ratu. U proljeće 1937. piše Odjelu za crkveni porez Financijskog ureda da nije uspjela pribaviti traženu dokumentaciju, te da će to pokušati napraviti ovo ljeto kada ode na praznike u domovinu, te traži razumijevanje.³¹ Usprkos upornim pokušajima nije se uspjela kao Židovka izboriti za rad i ostanak u Njemačkoj. Nakon toga mogla je samo zatvoriti vrata svoga ateljea i pokušati negdje drugdje. Sljedeće godine u više navrata odlazi u Englesku. Kako je bila praktički gluha i nije govorila engleski jezik, bez poznanika

i prijatelja u zemlji gdje su je gledali kao Njemicu bila je poprilično usamljena.³² Najviše joj je, kako je u svojim pismima često isticala, nedostajao rad i »kloparanje tkalačkog stana«. Dobra je okolnost bila što je u Engleskoj zatražila i dobila zaštitu još jednog svog patenta, tkanine *Lame-Plume*.³³ Očekivala je da će uskoro otputovati u Ameriku i vjenčati se sa svojim zaručnikom, priznatim urbanistom i arhitektom, profesorom s Bauhausa Ludwigom Hilberseimerom, koji ju je tamo čekao (sl. 11). Često je pisala Alexanderu Dorneru,³⁴ tražila je pomoć oko odlaska i pomoć njezinu zaručniku Ludwigu Hilberseimeru pri pronalaženju posla u Americi. U jednom od tih pisama³⁵ piše kako ju je tih dana posjetio poznanik Göpel, povjesničar umjetnosti iz Leipziga. Dao joj je na čitanje svoj doktorat o Van Eycku. Pitala se zar još netko tako piše, uspjela je pročitati pedeset stranica i onda više nije mogla. S čuđenjem se pitala kako netko takav može dobiti doktorat, i to još o »Van Eycku, tom dosadnom galaportretistu«, kako ga je nazvala. »Zar su to sada nositelji kulture u Trećem Reichu«, pitala se. U drugom pismu pak navodi kako je deset tjedana radila u Manchesteru, te da sada ima dvije nove ponude. Iz pisama se vidi da je prihvatila ponudu Lászla Moholy-Nagya za posao u Novom Bauhausu u Chicagu, gdje je trebala voditi Tekstilni odjel. Njezin zaručnik Ludwig Hilberseimer prihvatio je pak ponudu Ludwiga Miesa van der Rohea i imao je namjeru raditi za njega.³⁶ Datum pisma je 27. 7. 1938. i iz njega se vidi da je Otti Berger očekivala da će još to ljeto otići u Ameriku. Bila je šokirana kako se u Engleskoj ne zna dovoljno o Trećem Reichu, strahovala je za sudbinu Čehoslovačke i piše očito misleći na Hitlera: »Eto kako jedan gangster kroji povijest svijeta.« Sljedeće pismo iz listopada 1938. godine poslala je iz Baranje, iz Zmajevca, gdje joj je bila teško bolesna majka i ostatak obitelji.³⁷ Planirala je te zime ponovno se vratiti u Englesku. Život koji je živjela do tada promijenio je poglede Otti Berger na svijet i umjetnost. Kao i u većini buhausovaca, njezini su kriteriji bili visoki i jasno definirani. Situacija u Engleskoj nije je se dojmila, pa piše kako je u Njemačkoj posve nešto drugo, tamo je postojao *Werkbund*, sve je bilo pokriveno, industrija je surađivala i da, kako je napisala, političari nisu sve pokvarili, posljednjih se godina moglo napraviti puno toga. »Tamo su velike mase bile spremne i ne bi bilo teško približiti im naš rad, ali ovdje kao da si došao u srednji vijek. Cijeli posao oko moderne posao je snobova. Oni ključaju po onom što smo mi davno prošli, po kubizmu, to je upravo ono protiv čega smo se mi tako borili, formalizam. Ja to posve crno gledam, moguće da loše vidim.« Bila je svjesna da ne može nazad, da ju je ono što je naučila u, kako je napisala, »samostanskim zidinama Bauhausa« zauvijek promijenilo. Pisala je svojoj prijateljici Slavi³⁸ da joj je dosta svega, da nakon Bauhausa vidiš koliko čovjeku zapravo malo treba. »Polovica modernista nema pojma o temeljnim stvarima, dok se druga polovica osjeća u njihovim starim ili modernim govornima posve udobno.« Zaključila je: da može početi iz početka, napravila bi kokošinjac i bila bi posve sretna. Smatrala je da ona i Hilberseimer nemaju budućnost u Engleskoj jer je tu »moderna arhitektura još u povojima«, a da ionako ima puno arhitekata, a malo posla. Ona sama imala je problem jer je bila gluha i nije znala govoriti engle-

ski, pa je osim rijetkih posjeta uglavnom samovala. Često je pisala, bila je u kontaktu s većinom bivših kolega. Planirala je svoja predavanja u Americi, Walteru Gropiusu je slala cijele studije o tekstilu i njegovoj izradi, Marcelu Breueru uzorke tkanine i upute kako ih je pravilno upotrebljavati za njegov namještaj. U jednom od pisama Marcelu Breueru raspitivala se što je sa Xantijem (*Schawinsky*) i (Herbertom) Bayerom. Planirala je vjenčanje s Hilberseimerom i zasigurno nije očekivala da neće otići iz Europe.³⁹ Jedno je vrijeme u Londonu stanovala kod Lucije Moholy-Nagy. Kako je većina njih s vremenom otišla dalje, u Engleskoj je manjeviše ostala prepuštena sama sebi. U pismu Alexanderu Dorneru piše: »Le Corbusier je tu, zbog izložbe Marsa. Večeras je svečana večera, nažalost nisam na nju pozvana, nadala sam se da ću pri takvoj manifestaciji nekoga upoznati, ali ovo je teško osvojiva zemlja. ...Izložba Marsa je lijepo napravljena, za London je to zasigurno zanimljivo i, nadam se, korisno za grupu. Ali za nas je to nešto već viđeno. Nekako zaigrano. Za mene kao tkalju previše papirnato, premalo materijala, sve u fotografijama, a i one su presive, s premalo kontrasta, ali mi bauhausovci smo besramno kritični, 'sve znamo bolje, znam ja to... Danas sam bila u Londonskoj galeriji vidjeti Gaba. Bila sam razočarana. Onda sam otišla na Chagallovu izložbu, Tamo je bila jedna šarmantna slika, najradije bih je bila ukrala. 'Femme a la chevre', poznajete li tu sliku? Prekrasno! Ako opet ne bude kišilo, svaki ću dan ići opet u razgledavanje. Za početak moram progutati Viktoria muzej. Tamo ima za mene puno posla.«

Negdje u to vrijeme nabavila je slušni aparat pa je našla učiteljicu i počela učiti engleski. Na Badnjak 1939. ponovno piše iz Baranje da je dobila posao u školi u Chicagu, ali da zbog rata ne može dobiti vizu pa će škola iz Washingtona nešto pokušati riješiti. Ističe kako Hilb (Hilberseimer) još piše i da se nada da će ih ona sve jednom posjetiti. Nadala se da će teška zima brzo proći, a da će proljeće donijeti sunce i mir. Zadnje sačuvano pismo poslano je Piji (Ise Gropius) 22. 2. 1941. godine. Zahvaljuje na poslanim fotografijama na kojima su ona i Pius (Walter Gropius) i njihova kći. Ističe kako se ona i brat osjećaju u skučenosti sela kao dva lava u kavezu. Piše o tome kako je sretna što napokon nešto radi, tka tepih, koji je još najesen započela, i da će to biti najljepši tepih svih vremena.⁴⁰ Žalila se kako joj ne stižu više Hilbova pisma, koja su inače redovito stizala, a da ni njezina pošta, koju uvijek šalje avionski, ne stiže u Ameriku. Pisala je kako joj je Herbert Bayer javio da je, između ostalog, ponio i njezin album iz Bauhausa sa slikama – fotografijama, za izložbu u Modernoj galeriji,⁴¹ pa ju moli da ga pita gdje je taj album, jer ga Hilb nije dobio natrag kada su vratili njezine radove. Na kraju pisma kaže: »Moram znati da me niste zaboravili!«

Ironično je da je preživjela gotovo cijeli rat a onda su je u travnju 1944. zajedno s obitelji i velikim brojem mađarskih Židova deportirali u koncentracijski logor Auschwitz, gdje je i umrla. Svjedočanstvo o njezinoj smrti napisano je prema izjavi njezina brata Otona Bergera,⁴² koji je jedini uspio preživjeti Auschwitz. Njezina ostavština bila je godinama nepoznata i neistražena. U posljednjih deset godina sve se više istražuje Tekstilna radionica i njezini dizajneri, koji su i u Bauhausu, a i nakon njega, bili poprilično marginalizirani.

Općenito se u Bauhausu držalo da žene iz Tkalačke radionice ne mogu napraviti neku ozbiljnu karijeru. Otti Berger je dokazala suprotno. Samo u Busch-Reisinger Museum Archives u Harvardu čuva se preko tisuću uzoraka njezina tekstila.⁴³ U istoj instituciji čuva se i zanimljiva božićna čestitka, dar Lydije Dorner u sjećanje na dr. Alexandra Dornera, koju je istkala za njih Otti Berger. Zbog svojih malih dimenzija ta tkana čestitka zanimljiv je primjer jer zorno predočuje njezinu veliku stručnost, strpljivost i preciznost u izradi tekstila, ali njezinu potrebu da potpiše i zaštiti svoje kreacije.⁴⁴ Ostaje otvoreno pitanje da je preživjela rat, otišla u

11. Otti Berger, kolaž na (njezinom) tekstilu koji je izradila za 50. rođendan svog zaručnika Ludwiga Hilberseimera, Bauhaus Archiv / Museum für Gestaltung Berlin (foto: M. Buljan)

Otti Berger's collage, one her own fabrics, made as 50th Birthday's present for her fiancé Ludwig Hilberseimera, Bauhaus Archiv / Museum für Gestaltung Berlin, Photo by M. Buljan

Ameriku i preuzela Tkalačku radionicu u Novom Bauhausu u Chicagu, kako je planirala, na koji bi se način i u kojim smjerovima razvijala njezina daljnja karijera. Rad Otti Berger i njezin utjecaj na dizajn i razvoj tekstila u dvadesetom stoljeću sve se više istražuje.⁴⁵ Ime Otti Berger nalazi se u svim relevantnim knjigama koje se odnose na tekstilni dizajn, Tkalačku radionicu Bauhausa, ali i ulogu žena u toj školi. I

danas, šezdeset i pet godina od njezine smrti, rad Otti Berger i njezino značenje nisu na pravi način valorizirani u našoj sredini. Možda je upravo devedeseta obljetnica Bauhausove škole, koja se obilježava nizom znanstvenih skupova, izložaba, tribina, radionica, predavanja diljem Europe i svijeta, pravi trenutak za oživljavanje i stručno valoriziranje imena Otti Berger.⁴⁶

Bilješke

- 1
In memoriam akademik Ivo Petricioli.
- 2
ŽELIMIR KOŠČEVIĆ, Jugoslavenski studenti Bauhausa, u: *Život umjetnosti*, 39/40 (1985.), 82–87; DOLORES IVANUŠA, Dimenzije jednog vremena, Židovi – likovni umjetnici u antifašističkoj borbi i žrtve holokausta, katalog izložbe, Galerija židovske općine Zagreb, 12.–26.5.1996., 2; JADRANKA VINTERHALTER, Prodori avangarde u hrvatskoj umjetnosti prve polovice 20. stoljeća, katalog izložbe, Muzej suvremene umjetnosti Zagreb, 2007. str. 14. i 17.
- 3
Arhiv Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu (dalje AALUZ). – Tako je navedeno u Matičnom listu Kraljevske akademije za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu, br. 45 s nadnevkom od 29. 10. 1922., na ime Otti Berger. Kao mjesto rođenja navodi se Vörösmart u Baranji, a pod rubrikom zavičajnost navodi se Zmajevac, Baranja.
- 4
PETER WEIBEL, *Beyond art: a third culture – A comparative study in cultures, art, and science in 20th century Austria and Hungary*. Ludwig Múzeum (Budapest, Hungary), Neue Galerie am Landesmuseum Joanneum, Museum van Hedendaagse Kunst Antwerpen, 2005., 76.
- 5
AALUZ, Matični list Otti Berger. – Navodi se da je na Kraljevskoj akademiji za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu u periodu od 1922. do 1926. odslušala osam semestara. Upisala se izravno u treći semestar, a kao prethodna školska izobrazba navodi se Viša djevojačka škola, šest razreda, koje je završila s izvrsnim uspjehom.
- 6
Bauhaus-Archiv Berlin, Museum für Gestaltung (dalje BHA), arhiva Otti Berger (dalje O. B.), Mappa (dalje mp.) 26. Biographische Unterlagen, Lebenslauf, Ts., 5. Bl.
- 7
JEANNINE FIEDLER, Bauhaus, Könnemann Tandem Verlage GmbH, 2006., 369., 370.
- 8
BHA, O. B. mp. fotografije. – U Bauhaus-Archiv Berlin, Museum für Gestaltung, arhiva Otti Berger, čuva se fotografija jednog od ova dva izgubljena rada.
- 9
HANS MARIA WINGLER, Bauhaus: Weimar, Dessau, Berlin, Chicago, MIT Press, Cambridge, Mass., 1978., 8.
- 10
HANS MARIA WINGLER (bilj. 9, 1978.), 461.
- 11
HANS MARIA WINGLER (bilj. 9, 1978.), 461.
- 12
DOLORES IVANUŠA, (bilj. 2), 2. Kako se navodi u katalogu, već je kao studentica na Akademiji u Zagrebu pokazala zanimanje za tekstil, s kojim je sudjelovala na izložbi prilikom Židovskog omladinskog sleta 1922.
- 13
STANISLAV VINAVER, Pred Nemačku izložbu u Beogradu, Dom gradnje u Dessau – nov rad u »kolektivnu«, u: *Politika* 28. 3. 1930., 9.
- 14
KONRAD PÍSCEL, Wege eines Bauhäusler: »Erinnerungen und Ansichten« Dessau, Anhaltische Verlagsgesellschaft mbH, 1997., 23.
- 15
Iako je živjela i radila u Njemačkoj, Otti Berger je ostala u kontaktu s Hrvatskom. Godine 1931. sudjelovala je kao gost na III. izložbi grupe Zemlja u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu. Kritička retrospektiva »Zemlja«: slikarstvo, grafika, crtež, kiparstvo, arhitektura, 6. Zagrebački salon, Umjetnički paviljon Zagreb, 8. svibnja – 8. lipnja 1971., 190.
- 16
BHA, O. B., mp. 16, inv. br. 645/530., Empföhlung Otti Berger durch Gunta Stözl, 11. 9. 1930., Abschiff des Brifes.
- 17
BHA, O. B., mp. 16, inv. br. 646/511–512, Briefe/Beruflicher Schriftwechsel, Direktion BH Dessau. Još kao studentica uživala je veliko povjerenje svojih profesora. Od svibnja 1929. upisala je vanjski semestar u Tekstilnoj školi Johanne Brunsson u Stockholmu. U pismu od 5. lipnja 1929. pišu joj iz Buahausa »možete održati predavanje o Bauhausu i njegovoj Tekstilnoj radionici, to je jako zanimljivo i direktor zna da će te vi doista znati reći prave stvari«.
- 18
BHA, O. B., mp. 17, inv. br. 646/557., Briefe/Beruflicher Schriftwechsel, Offizieller Aushang in der Weberai 26. 11. 1931.
- 19
BHA, O. B., mp. 19, inv. br. 645/629., Vorgetippler Lebenslauf von Otti Berger.
- 20
ADRIENNE BRAUN, Karriere am dünnen Faden, u: *Art Das Kunstmagazin*, 10 (2002.), 80–87.

- 21
BHA, O.B., mp. 17, inv. br. 645/544–7.
- 22
BHA, O. B., mp. 17, inv. br. 645/559., Direktion (Mies van der Rohe) des BH-D 5. 2. 1932.
- 23
BHA, O. B., mp. 18, inv. br. 645/583., Rundschrieben an die Studierenden zur Orientierung: uber die Schließung des BHes, Mies van der Rohe.
- 24
T'AI SMITH, Anonimus Textiles, patented domains: the invention (and Death) of an author. o.b. A Name, u: *Art Journal*, summer 2008., 54–74.
- 25
BHA, mp. 17, inv. br. 645/540. Otti Berger nach das BH Dessau (Bezugnahme auf die Briefe unter 645/538. und 539).
- 26
BHA, mp. 22, inv. br. 645/189–337. – Sam patent ostvarila je 17. 6. 1932., a službeno je tiskan čak nakon više od dvije godine, izdan je 6. 11. 1934. u ime Deutsches Reichs Reichspatentamt (patent br. 594075).
- 27
Atelje je otvorila u Berlin-Charlottenburgu, Fasanenstr. 13., Gartenhaus – links.
Odana načelima Bauhausa, Otti Berger je uvijek sve pisala jednakim malim slovima, bilo da se radi o službenom zaglavljju vlastitog ateljea, privatnim pismima, službenim dopisima. I većina pisama upućena njoj od strane Bauhausove škole pisana su na isti način.
- 28
BHA, O. B., mp. 3, sadrži brojne eseje, tekstove za predavanja, za stručne časopise koje je napisala Otti Berger, uključujući i tekst za časopis RED, Odeon Praha, 1930., 143–145.
- 29
BHA, O. B., mp. 19, inv. br. 645/613, datum dopisa: 12. 12. 1933.
- 30
BHA, O.B., mp. 19, inv. br. 645/635. Može se pretpostaviti da se taj dopis odnosi na njezin pokušaj dokazivanja istupanja iz židovske vjere.
- 31
BHA, O. B., mp. 19, inv. br. 645/638.
- 32
Engleske novine iz toga vremena prepune su oglasa kojima dobrostojeći i obrazovani Nijemci traže bilo kakav posao u Engleskoj. Tako su često, primjerice, nekadašnji pravnici ili profesori završavali kao batleri. Posao je značio odlazak iz Njemačke i mogućnost ostanka u Engleskoj.
- 33
BHA, O. B., mp. 20, Patent br. 476966., izdan u ime kralja Georga VI. Kao datum patenta navodi se 22. 6. 1936., a zaključno s 20. 12. 1937.
- 34
A. Dorner značajna je osoba u europskoj povijesti umjetnosti. Ukratko, radio je kao povjesničar umjetnosti, predavač i direktor muzeja u Europi i Americi. Pomagao je »nepoželjnim« umjetnicima i štutio njihova djela i u Europi i u Americi. Š Otti Berger je, sudeći prema pismima, bio u vrlo prijateljskim odnosima i želio joj je pomoći.
- 35
BHA, O. B., mp. 14, pismo za dr. A. Dornera, 16. 3. 1938.
- 36
BHA, O.B., mp. 14, datum pisma je 27. 7. 1938. godine. Iz pisama se vidi da je ona očekivala da će još to ljeto otići u Ameriku. Tražila je od A. Dornera da sazna točan termin kada nju Moholy tamo treba, pa da može odlučiti koji će posao prihvatiti u Engleskoj u tako kratkom vremenu. Piše kako očekuje Moholya u Londonu, koji 20-og putuje brodom, i da je jako sretna da je sve na kraju dobro ispalo i da će ipak svi jednog dana biti zajedno.
- 37
BHA, O. B., mp. 14 (pismo Dorneru od 29. 10. 1938.). – U pismu navodi da će teško bolesnu majku odvesti u Prag na terapiju radijem. Kaže kako se nada da će opet biti zdrava, kako je jako vezana uz majku, ali da majka želi da ona otputuje u Ameriku i da bude zajedno s Hilbom, kako je od milja zvala Hilberseimera. Piše: »Mi se samo jednostavno želimo vjenčati, ali stvari nisu tako jednostavne jer uopće ne znam hoću li ja uspjeti tamo doći.« Piše Dorneru da im je on jedina nada. Bila je dosta duhovita, pa se tako šali i piše: sve i da ima posao i da poznaje jezik, sigurno je ne bi pustili u Ameriku zbog njezinih glupih ušiju! Nadalje navodi kako joj je i brat stigao iz Praga, te da ujutro putuje za Pariz, gdje će s Rosenbaumom i njegovom ženom istražiti nove mogućnosti.
- 38
BHA, O. B., mp. 14, pismo Slavi 1938.
- 39
Smithsonian Archives of American Art, Marcel Breuer Papers, 1920.–1986., Series 2: Correspondence. Surnames A–C, undared (Reel 5708, Frames 690–793), 738. Collections online.
- 40
BHA, O. B., mp. 14, inv. br. 2108., pismo Ise Gropius. – Ističe kako je njezin brat u toj osamljenosti našao volju složiti kolekciju (ne navodi čega) te da je kupovao u New Yorku, Budimpešti i Beogradu.
- 41
Izložba Bauhausa 1938. u New Yorku.
- 42
DOLORES IVANUŠA (bilj. 2, 1996.), 4.
- 43
T'AI SMITH (bilj. 24, 2008.), 57.
- 44
T'AI SMITH (bilj. 24, 2008.), 61.
- 45
Prije deset godina na Technische Universität Dortmund, Institut für Kunst und materielle Kultur, obranjen je magisterij Regine Lösel s temom *Die Textildesignerin Otti Berger. Von Bauhaus zur Industrie*.
- 46
Srdačno zahvaljujem na ljubaznosti, susretljivosti i profesionalnom pristupu osoblju Bauhaus-Archiva Berlin, Museum für Gestaltung, osobito arhivisti gospođi Elke Eckert i arhivisti fotodokumentacije Sabini Hartmann. Zahvaljujem i Mariju Buljanu, koji mi je pomogao u dokumentiranju i fotografiranju građe, te Emanuelu Ivanu Mlikota na pomoći u obradi dokumenata.

Summary

Antonija Mlikota

Otti Berger – Croatian Artist from the Bauhaus Textile Workshop

This paper is based on research carried out in the Bauhaus Archiv Berlin, Museum für Gestaltung, Otti Berger documentation. The author produces new information about the life and work of this Croatian designer who was a teacher at Bauhaus, Otti Berger. She was born in Zmajevac, today part of Croatia, but at the time of her birth called Vörösmart, part of the Austro-Hungarian Empire. Although she had Yugoslav citizenship because of the place of her birth, she is often included among Hungarian artists. Otti Berger spent the whole of her professional life living, being trained and working in Germany, and other European countries. She has remained relatively unknown to the discipline in our country. After the Royal Academy for Art and Fine Crafts in Zagreb, she continued her education in 1927 at the Bauhaus school in Dessau. She attended the Vorkurs with László Moholy-Nagy and lectures by Klee and Kandinsky. After that she enrolled in the textile workshop of the Bauhaus in Dessau, and took her degree in 1930. After the departure of Gunte Stolzl in 1931, Otti Berger ran the textile department of the Bauhaus. For a short time she was the deputy of Lilly Reich who took over the department in 1932. After she left the Bauhaus and its

closure, Otti Berger opened her own textile studio in Berlin. She worked with great success with numerous textile firms in Germany, Holland and Switzerland that produced textiles after her inventive design approaches, with the o.b. or Otti Berger label. She was the only designer from Bauhaus who at that time sought and managed to get the protection of a patent for her textiles. She obtained one patent in Germany, another in England, while a third that was applied for in Germany was not granted. Because of her Jewish descent she had to shut her firm, because in 1936 she was forbidden to work. Although most of the teachers from Bauhaus, including her fiancé Ludwig Hilberseimer managed to get a visa and leave for the US, Otti Berger did not manage it. She lived for a number of short periods in London, but could not manage to find steady employment. In 1938 she returned to Zmajevac and lived with her family. After that, she was clearly unable to leave Yugoslavia. In April 1944, with her family, she was deported to Auschwitz, where she died.

Key words: Otti Berger, Textile Workshop, Bauhaus, 20th century, textile design, textiles, Dessau, Berlin